

OLYMPISMUS

Sport

V moderní podobě je sport provozován přibližně posledních 200 let a zvláště v průběhu 20. století se velmi výrazně změnil. Objevovaly se a nadále objevují nejrůznější pokusy vyjádřit, co sport je, jaká je jeho podstata atd., vyčerpávající shoda však neexistuje. Je to dáno jednak vývojem, jednak různými hledisky interpretace tohoto složitého jevu. Alespoň principiální pohledy jsou pro vysvětlování olympismu nezbytné, tím spíše, že mezi sport a olympismus nelze mechanicky položit rovnítko. O tomto vztahu bude pojednáno dále. Zůstává však mimo jakoukoliv diskusi, že sport tvoří „materiální“ základ olympismu, takové pojetí bylo vlastní samotnému zakladateli novodobého olympismu. Bez sportovních soutěží, pravidel, tréninku, konkrétních aktérů (sportovců, trenérů, funkcionářů), organizátorů, lékařů diváků atd. by olympijské ideály neměly smysl.

Až do nedávna byla v české odborné terminologii uznávána jistá konvence, rozlišující tělesnou výchovu, pohybovou rekreaci a sport. Jejich střešním termínem byla tělesná kultura. V tomto rámci byla za tělesnou výchovu považována pohybová aktivita (v podstatě povinná ve škole, armádě aj. jako součást vzdělání, výchovy) orientovaná na celkový rozvoj člověka, jeho optimální tělesnou zdatnost, na udržení zdraví, vytvoření trvalého vztahu k pohybu jako součást životního stylu. Pohybovou rekreací se rozuměla zájmová, ve volném čase prováděná pohybová činnost, primárně směřovaná na obnovu sil, na udržování tělesné a duševní kondice, příjemné a účelné prožívání volného času. Sport charakterizovala dobrovolná (převážně) pohybová aktivita, motivovaná snahou po dosažení maximální výkonnosti, rozvíjené v tréninku a demonstrované v soutěžích. Významný dokument posledního období, Evropská charta sportu (1992), k níž se připojila i Česká republika, chápe sport jako „všechny formy tělesné činnosti, které – ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoli – si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné i psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních“. V tomto kontextu má sport stejné vymezení, jako dřívější tělesná kultura (viz výše). Pokud je toto širší vymezení přijímáno, většinou je nezbytné ho pro konkrétní případy doplňovat dalším upřesněním typu „školní sport“, „rekreační sport“, „závodní (soutěžní) sport“. V této publikaci chápeme a užíváme pojem sport hlavně ve třetím uvedeném významu, tedy sport = soutěžní sport, se všemi jeho původními atributy (trénink, výkon, soutěž, viz dále), zčásti i jako sport rekreační, v současném pojetí sport pro všechny.

Sport patří v současném světě k nejvýraznějším společenským fenoménům, ovlivňuje mnoho obyvatel všech kontinentů, dotýká se nejrůznějších organizací, hnutí a skupin bez rozdílu ideologického, filosofického či náboženského zaměření. Sport je dnes neoddelitelnou součástí života společnosti, jeho význam vysoce oceňují mezinárodní politické a kulturní instituce (např. OSN, UNESCO), veřejně jej

OLYMPISMUS

podporují vlády většiny států, uznávají jej i významní politici, vědci a další významné osobnosti mnoha oborů lidské činnosti.

Takové postavení a celosvětové uznání sportu je výsledkem historického vývoje člověka a společnosti. Sport vznikl a vyvíjel se do dnešní podoby v rámci kultury v různých formách slavností, obřadů, zábav a her, jejichž cílem byla kompenzace práce a existenčních povinností člověka. Uvolnění, potěšení a radost ze života byly jako všelidské a univerzální zdroje součástí vrozených mechanismů přežití a potřeby pohybových aktivit a sebezdokonalování. V současné době se sport chápe jako složitý, vnitřně strukturovaný společenský jev, jenž se podílí na cílevědomé kultivaci člověka i společnosti. Přitom uspokojuje bytostné potřeby rozvíjet tělesné, duchovní, morální a sociální aspekty osobnosti člověka, které odpovídají nejen jejich individuálním zájmům, ale i zájmům společenským. Globalizující síly přeorganizované a přetechnizované civilizace narušují přirozenou harmonii a rovnováhu člověka nejen preferencí materiálních hodnot a konzumním způsobem života, ale také potlačováním jeho duchovní a zejména citové dimenze. Přirozenou reakcí na tento reálně existující stav člověka je hledání možností kompenzace, které mohou ztracenou rovnováhu znovu obnovovat. Zdá se, že tuto roli mezi řadou možností může sehrávat i sport.

Sféra sportu v životě člověka bývá obvykle označována jako "nevážná", na rozdíl od "vážné", jejímž obsahem jsou činnosti zajišťující existenci jedince, v podstatě práce. "Nevážná" část života naopak směřuje k osvobození od každodenního tlaku povinností a ve snaze uniknout do "vlastního světa", v němž každý jedinec může svobodně volit své zájmy, uspokojovat individuální potřeby formou vhodně volených činností. V tomto světě nachází možnost seberealizace, prožívání svého intimního soukromí, svých představ, fantazie a snů.

„Nevážnou“ sféru naplňuje v podstatě lidská hra. Hru charakterizují činnosti, jejichž cíl spočívá v jejich provozování, ve hře samotné jde, stručně řečeno, o hru pro hru. Z tohoto pohledu jsou hry prakticky neužitečné či dokonce zbytečné. Ve skutečnosti však poskytují svým účastníkům potěšení, radost, obveselení, zábavu a také rozptýlení, uvolnění, odpočinek. V tomto smyslu pak jejich neužitečnost a neúčelnost neznamená něco, co je pro lidský život nepotřebné. Právě naopak, existence her - jak také potvrzuje celá historie vývoje člověka - je nutnou a potřebnou součástí plnohodnotného a bohatého života. Hry jsou v jistém „protikladu“ k práci, ale současně i jejím žádoucím doplňkem.

Totéž lze v zásadě vztáhnout i na sport. Ve všech etapách vývoje můžeme pozorovat různé formy pohybových aktivit, které mají alespoň jeden a častěji ale i více znaků hry, ale které současně charakterizují dnešní sport, ať už jde o individuální nebo kolektivní činnosti. Sport je proto ve své podstatě, ve filosofickém smyslu, také hrou.

Nejdůležitějším znakem sportu jako hry je svoboda, svoboda dobrovolné účasti, svoboda rozhodování. Sport jako hra přináší dramatické napětí a jeho řešení,

OLYMPISMUS

poskytuje hluboký prožitek, ale současně i uspokojení, zklidnění a vyrovnání. Sport je kromě toho také hrou, v níž každý, kdo se chce zúčastnit, musí dobrovolně dodržovat oficiálně schválená pravidla, určující způsoby jejich jednání v soutěžních situacích a nepsané sportovní chování – fair play - i mimo ně.

Anglické „fair play“ znamená poctivou slušnou hru, přeneseně i slušné chování. Pravidla ve sportu stanovují stejné výchozí podmínky pro všechny účastníky, za poctivé sportovní jednání se proto považuje dodržování pravidel. Znakem sportu je přitom soutěživost a snaha vítězit, nikoliv však za každou cenu. Fair play znamená zachovat se čestně i v situaci, kdy byla neoprávněně získána výhoda proti soupeři (např. rozhodnutí rozhodčího), pomoci soupeři v nesnázích i za cenu ztráty vlastního dobrého postavení v soutěži. Kód sportovní etiky (Rada Evropy 1993) proto definuje fair-play nejen jako chování, ale i způsob myšlení, jako "...mnohem více než jen hru podle pravidel...zahrnuje i přátelství, respektování druhých sportovců... součástí je i eliminace podvádění, používání nedovolených prostředků, dopingu, násilí (fyzického i slovního), vykořisťování, nerovnosti podmínek, nadměrné komercializace a korupce".

Sport v historickém pohledu

Původní význam slova sport se odvozuje z latinského "disportare", později starofrancouzského "désporter" a anglického "disport", později zkráceného na sport. Termín sport se poprvé začíná objevovat na počátku 14.století ve smyslu činnosti, jejímž účelem je aktivní a pasivní zábava, odpočinek, rozptýlení a uvolnění ve volném čase.

Všeobecně se ovšem soudí, že činnosti tohoto typu jsou staré jako lidstvo samo, alespoň pokud jde o jejich herní podstatu. Pojetí a formy sportu se vyvíjely postupně v průběhu historie a odrážely charakter jednotlivých etap ekonomického a kulturního vývoje společnosti. V herních činnostech minulosti, které představují jakési „předchůdce“ dnešního sportu, se v různých dobách objevovaly některé prvky, které lze vystopovat i ve sportu současnosti. Tyto činnosti - podle charakteru a funkce herní, byly ve všech etapách společenského vývoje náplní rituálů, obřadů, slavností a zábav a konaly se v čase mimo dobu konání existenčních povinností.

Již prehistorické národy (Babyloňané, Peršané, Syřané) pěstovali jezdecké a lovecké hry, které byly přípravou k vlastní obživě a boji s nepřítelem. V rámci obřadů a slavností ukázky těchto her předváděli jednotlivci, jsou doloženy i hry skupinové a hry s míčem. Ve starém Egyptě, kdy byly velkolepé slavnosti ve velké oblibě, panoval kult přírody a člověka. I zde předváděli před početným publikem své výkony tanečníci, žongléři, akrobati, zápasníci a tam, kde byly vodní plochy, také plavci, veslaři a rovněž ukázky her ve vodě.

V antickém Řecku, kolébce evropské kultury, sloužily herní činnosti k zušlechtnění člověka. Helénské hry, z nichž nejznámější byly hry Olympijské, měly v programu

OLYMPISMUS

např. běhy, hody (oštěpem, diskem), plavání, zápas, jízdu na koních i s vozy apod. v soutěžích, v nichž se bojovalo o vítězství. Na Krétě se velké oblibě těšily souboje s býky, v nichž akrobaté předváděli náročná cvičení s použitím býčích rohů. Už v těchto činnostech lze vystopovat značnou podobnost s dnešním sportem nejen v používaných činnostech, ale i v jejich účelovosti.

Etapa římské kultury přejala dědictví antického Řecka a doplnila obsah her o činnosti zaměřené k přípravě vojsk. Zvláště populární byly římské hry, konané v obrovských amfiteátrech za účasti diváků k jejich pobavení. Program zahrnoval různé druhy zápasů - mezi dvojicemi nebo menšími skupinami, ale i souboje mezi lidmi a divokými šelmami. Velmi populární byla i hra, zvaná harpastum, která byla později římskými vojsky přenesena do Francie a Anglie, kde zakotvila a rozvinula se později do dnešního fotbalu.

Středověk se po několik století vyvíjel od vlády feudálů nad nevolníky přes rytířský stav až ke společensky diferencovaným městským státům. V souvislosti s tím se i ve slavnostech a zábavách diferencoval obsah podle sociálních skupin. Pro toto období byla charakteristická tzv. patronátní kultura, v jejímž rámci se konaly nejružnější soutěže (koní, v běhu, chůzi, zápase, šermu, veslování aj.), jejichž aktéry byli poddaní, reprezentující své pány. Později tuto formu nahradily soutěže, které organizovaly řemeslnické cechy (např. zedníků, pekařů, kovářů) nebo spolky měšťanů (spolky střelecké). V této době se začaly objevovat první pokusy o odměňování vítězů a sázky. Konec této vývojové etapy již zasahují první vlivy technické revoluce - od manufaktur k hromadné strojové výrobě, která předznamenává rozsáhlé změny ve všech vyspělých zemích západní Evropy.

Rozsáhlé sociálně ekonomické změny, jako důsledek nastupující průmyslové revoluce, zasáhly řadu zemí, např. Francii, Itálii, Německo, Holandsko. Nejvýrazněji se však projevy v Anglii, narůstající světové koloniální velmoci. V poměrně krátké době se stala prosperující "dílou světa", v níž se zpracovávaly suroviny, dovezené ze vzdálených zemí. Probíhající rozvoj vyvolával nové požadavky ve všech oblastech, především organizaci hospodářství nejen ve vlastní zemi, ale i v koloniích, a byl záležitostí úřednictva, armády a loďstva. Řešení těchto problémů vyvolávalo současně rozsáhlé změny společenské.

Rychlý rozvoj průmyslu byl provázen masovým přesunem venkovského obyvatelstva do městských center a jeho přeměnou v námezdně pracující. Příslušníci bývalé aristokracie se proměnili v kapitány rozsáhlých průmyslových odvětví. Vznikaly i další vrstvy, které byly nuceny hledat svá místa v nově se vytvářející společnosti.

Život lidí se změnil, nově se vymezila doba práce a volného času. Současně se čas také stal v rámci nové organizace práce i rozhodujícím kritériem hodnocení pracovních schopností lidí, jejich výkonnosti, a s tím spojeného odměňování.

OLYMPISMUS

Ekonomická situace vyvolala velký tlak na odbornou kvalifikaci pracovníků ve všech oblastech života. Výsledkem byl mimořádný rozvoj školství, které mělo zajistit kvalifikaci širokého spektra pracovníků pro všechny oblasti hospodářství doma i v celém koloniálním panství. Významnou roli pro příslušníky bývalé aristokracie měly sehrát vysoké školy. Obsah vzdělání specializovaných škol začal brzo brát v úvahu i tělesná cvičení, z počátku v mimovyučovací době, později již jako součást výuky. Jako první příklad se uvádí T. Arnold, jenž v letech 1825 - 30 tento záměr uskutečnil v Rugby. Výběr cvičení byl zaměřen na celkový rozvoj tělesné zdatnosti a výkonnosti a jeho součástí se stala i výchova v duchu aristokratické morálky. Do programu byly zařazovány běžecské disciplíny, tradiční kriket, box, později i veslování a některé další.

Aristokratický duch byl na školách pěstován záměrně s cílem zachovat výlučnost této vrstvy ve vztahu k lidovým zábavám. Vzhledem k tomu, že studenti byli hmotně zcela zabezpečeni, bylo ze sportu zcela vylučováno jakékoliv odměňování. Sport byl prohlášen za "čistý", jeho aktéři - gentlemani (proto také sport gentlemanský) - se prohlašovali za amatéry. Pojetí sportu, pěstovaného na anglických školách, se stalo později základem vymezení amatérského sportu.

Také zábavy lidových vrstev změnily v nových společenských podmínkách své formy. Venkovské obyvatelstvo udržovalo své tradice z dřívějších dob, avšak obyvatelstvo rostoucích měst muselo formy své zábavy v nových životních podmínkách změnit. Pracovní doba v továrnách poskytovala z počátku minimum času pro odpočinek a zábavu. Jejím postupným zkracováním se však přece jen vytvořily lepší podmínky pro volný čas většího počtu lidí a tento termín tak poprvé nabyl v tomto kontextu přesný obsah a význam.

Přelidněnost dělnických čtvrtí způsobila, že se centrem zábav staly v podstatě hospody, ulice, případně i volná prostranství. Zpočátku převažovala pasivní zábava, typické byly souboje psů a kohoutů, které se těšily značné popularitě. Později se ujaly zápasy vyspělých jedinců, motivované často i sázkami. Z aktivního sportování se staly velmi populární hry na volných prostranstvích, zejména fotbal, jenž postupně vítězil nad hrami méně atraktivními. Popularitu si získaly i zápasy dvojic, později souboje v šermu holemi a posléze i box. Velmi brzo se organizování těchto zábav ujali podnikaví jednotlivci, začali vybírat vstupné, ze získaných peněz odměňovali výkony sportovců a nakonec organizovali i sázení na vítěze. Právě z těchto forem lidových zábav, jejichž tradice i v podobě rytířských turnajů sahá hluboko do středověku - vzniká profesionální sport.

Postupně se objevují i další aktivity, např. dostihy koní, disciplíny chodecké, běžecské, vzpírání břemen, ale i soutěže převozníků přes řeky apod. Náhodně organizované soutěže se stávají pravidelnými, vznikají jednoduchá hřiště, staví se zvláštní arény pro veřejné produkce a začínají fungovat organizované "školy".

OLYMPISMUS

Vztahy mezi amatérským a profesionálním sportem byly po řadu desetiletí rozporné (blíže problém amatérismu – professionalism v kapitole 6). Projevovalo se to zejména v zákazech účasti amatérských sportovců na společných soutěžích s profesionály a také v zákazu přijímání jakýchkoliv odměn nebo materiálních výhod. Přitom profesionální sportovci převzali do svých sportů gentlemanské chování, které naznačuje, že sport je chápán jako činnost, v níž je možné uplatňovat vyšší úroveň mezilidských vztahů.

V Anglii se společenský život odehrával především v klubech, tj. v malých, relativně izolovaných skupinách, organizovaných podle profesí či zájmů jejich členů.

Existovaly kluby akademické a podnikatelské - kluby umělců, dělníků apod. a později také kluby sportovní, resp. kluby podle jednotlivých sportovních odvětví. Jejich činnost se zaměřila na propagaci sportu, na péči o trénující sportovce (trenéři), na organizaci soutěží (funkcionáři) a na diváckou podporu (fan kluby). Kluby určovaly barvy svých vlajek a odznaků a často měly své symboly jako talismany apod.

Soutěže na úrovni jednoho města vyvolal vznik organizace vyššího řádu z členů místních klubů. Jejím úkolem bylo sjednocení pravidel, vypisování soutěží a zajištění jejich organizace. Další rozšiřování počtu sportovních klubů vedlo k diferenciaci sportovců podle úrovně jejich výkonnosti a tedy i k novým soutěžím a novým strukturám až po úroveň celostátní - federace nebo asociace. Šíření sportu do ostatních států vedlo postupně ke vzniku jednotlivých mezinárodních federací.

Další stupeň organizace sportu znamená vznik Mezinárodního olympijského výboru (1894), jemuž dal jeho zakladatel Pierre de Coubertin do vínku cíl sjednocení všech sportů v novém pojetí jako hnutí, které usiluje o zdokonalování člověka a společnosti.

Podstata sportu a jeho hlavní kategorie

Stručná analýza historie sportu od prvopočátku až po dnešek přispívá k hlubšímu poznání sportu a jeho vývojových trendů v širších souvislostech. Tento pohled umožňuje pochopit podstatu sportu jako společenského jevu.

Výše jsme uvedli nejdůležitější filosofické znaky sportu: sport je hrou moderní doby, je svobodnou činností, nicméně časově i prostorově vymezenou, nabízí různorodé prožitky, poskytuje možnost seberealizace a sociálního kontaktu, předpokládá a vyžaduje fair play. K dominantním znakům dále patří snaha po dosahování nejvyšších výkonů, k tomu je zaměřena příprava. Sportovní výkony jsou demonstrovány v soutěžích, umožňující vzájemné srovnávání podle pravidel, které stanovují stejné podmínky pro všechny účastníky, způsob provedení příslušných sportovních činností a celkové hodnocení výsledků soutěží.

Sportovní výkony jednotlivců a týmů vyjadřují četné hodnoty, které jsou jak ve vztahu ke sportovcům, tak i ke společnosti velmi významné. Ve sportovních soutěžích se

OLYMPISMUS

výkony prezentují před širokou veřejností, pro diváky svými hodnotami přispívají k obohacení života a mají propagační význam zejména pro děti a mládež. Ve vystupování sportovců je současně skryt velký výchovný potenciál za předpokladu, že je prezentován nejen výsledky soutěží, ale i odpovídajícím chováním. Zvláště úspěšná reprezentace sportovců bývá zdrojem růstu národního sebevědomí a vlasteneckého cítění. Sportovní trénink má význam jako aktivní činitel zvyšování výkonnosti a rozvoje člověka i ve smyslu tvorby hodnot sportu. Ve velké většině případů se trénink dnes již opírá o shromážděné empirické i vědecké poznatky.

Struktura sportu

Aktivní sport je pro svou šíři, mnohostrannost a přístupnost přitažlivý především pro tu část veřejnosti, která preferuje aktivní způsob života. Poskytuje příležitost k uspokojování osobních ambicí a uplatnění širokou škálou motivů. Patří sem sportovci všech věkových kategorií s nejrůznější výkonnostní úrovní, kteří se snaží dosáhnout svých individuálních výkonů ve zvolených sportovních činnostech.

Svobodná volba sportovců odpovídající individuálním zájmům a předpokladům se projevuje nejen ve výběru sportovního odvětví nebo disciplíny, ale i v úrovni jejich provozování (rekreační, závodní). Z toho vyplývá, že každý sportovec má možnost zapojit se do takových sportovních aktivit, které nejlépe odpovídají jeho aktuálním potřebám. Střídání sportů nebo forem a úrovní sportování je kdykoliv možné. I toto může být zdrojem přitažlivosti sportu pro širokou veřejnost. Přirozeným členěním je diferenciací sportu podle výkonnostních úrovní, v návaznosti na to se vymezuje i odpovídající funkce sportu a jeho podmínky.

Sport rekreační, široce rozšířený a přístupný, zahrnuje velký počet nerůznějších pohybových aktivit, z nichž mnohé neodpovídají kritériím sportovních činností. Rekreačního sportu se účastní prakticky všechny vrstvy občanů všech věkových kategorií, jde o činnost ve volném čase, spontánní, více nebo méně systematickou. V praxi se uplatňují jak organizované formy sportu v rámci klubů, sdružení, různých zájmových organizací, tak i placené služby a neorganizované formy.

Hlavní motivací rekreačního sportu je pohybové vyžití a zábava v příjemném přírodním a sociálním prostředí, motivací může být i udržení či zlepšení zdravotního i psychického stavu a kondice. Není sporu o tom, že rekreační sport přispívá ke zdravému způsobu života. Vzhledem ke společenskému významu se na vytváření podmínek pro rekreační sport podílí jak stát, tak zejména orgány samosprávy, občanská sdružení, sponzoři a další subjekty na místní úrovni.

Sport výkonnostní je zájmovou činností ve sportovních klubech, přístupnou víceméně všem ve volném čase. Charakterizuje ji organizace, pravidelné soutěže řízené sportovními svazy. Aktivní sportovci sami hodnoty vytvářejí a jsou sami „spotřebiteli“ hodnot sportu (prožitky, sociální kontakt, seberealizace ....), účast vychází z individuálních společenských podmínek a možností.

OLYMPISMUS

Výkonnostní sport odpovídá svým obsahem a formami nejlépe kritériím, která vymezují sportovní činnosti. Svou funkcí patří k neúčinnějším prostředkům ovlivnění člověka, charakterizuje ho uvědomělá snaha o vlastní zdokonalování, rozvoj fyzických a duševních sil, zvyšování výkonnosti v některém ze sportů. Cílevědomý a systematický trénink, účast v soutěžích a život v kolektivním prostředí zřejmě uspokojuje nároky mnoha účastníků. Výkonnostní sport se provádí v diferencovaných věkových a výkonnostních kategoriích. Postup z jedné kategorie do vyšší je v plném souladu s motivací sportovců zvyšovat svůj výkon.

Sport zdravotně postižených je zvláštní, společensky velmi významnou oblastí, a to ze dvou důvodů: za prvé, jeho aktivní provozování kompenzuje sportovcům jejich zdravotní omezení a dodává jejich životu novou dimenzi, za druhé, trénink sportovců a jejich účast v soutěžích napomáhá integraci této skupiny do společnosti. Sport zdravotně postižených se organizuje a provádí na všech úrovních - rekreační, výkonnostní i vrcholové. Člení se podle druhu postižení do kategorií a předpokládá speciální zabezpečení materiálním vybavením, organizací, odborníky a také zvláštní úpravou pravidel.

Sport vrcholový představuje nejvyšší výkonnostní úroveň sportu. Činnost přesahující volný čas, aktivita selektivní podle míry talentu a tréninkových možností, tj. pro vrcholový sport jsou jedinci vybíráni, jejich životní režim se přizpůsobuje požadavkům sportu a tréninku, jsou pro ně vytvářeny zvláštní podmínky a zvláštní společenský statut. Z tohoto hlediska se jejich sportovní činnost stává určitým společenským závazkem, společenským posláním a uplatněním, vrcholoví sportovci se stávají „producenty“ hodnot, jejichž „spotřebitelem“ je veřejnost. Nároky na řízení vrcholového sportu (trénink, organizace aj.) většinou přesahují možnosti dobrovolného zajištění.

Tato úroveň sportu je přirozeným vyvrcholením, pokračováním všech předcházejících úrovní. Každý sport má v národním měřítku svou vrcholovou úroveň, která však nemusí být mezinárodně konkurenceschopná. Vrcholové výkonnosti dosahují jen vynikající jedinci s příslušnými vrozenými dispozicemi, kteří prošli mnohaletým náročným tréninkem a dosáhli skutečně mimořádných výkonů. Proto také se stávají populárními a zaujímají ve společnosti často i významné postavení. Funkce vrcholového sportu spočívá především v propagačním a agitačním působení na veřejnost, a to v domácím prostředí, ale i v zahraničí, kde přebírá úlohu reprezentace. Proto také jsou sportovci - reprezentanti právem oceňováni a podporováni (vytvářejí se pro ně odpovídající podmínky pro trénink a účast v soutěžích) a slouží, zejména pro mládež, jako úspěšné vzory.

Zvláštní kategorií je profesionální sport. Navazuje úzce na sport vrcholový, čerpá z něj jen skutečně nejlepší a nejzkušenější jedince. Profesionální sport poskytuje zábavu pro nejširší veřejnost, velmi často zprostředkovanou televizními přenosy a popularizovanou všemi druhy médií. Vytváří zvláštní organizace, jejichž činnost

OLYMPISMUS

směřuje k podnikání a zisku. K dosažení svých cílů využívá všech prostředků a metod tržní ekonomiky, mezi nimiž nejvýraznější místo zaujímá reklama. Profesionální sport se soustřeďuje především na nejoblíbenější sporty nebo na sporty se silným ekonomickým zázemím. Profesionální sportovci patří díky značným rizikům zdravotního poškození a relativně krátkou dobu jejich vrcholné kariéry k nejlépe honorovaným profesním kategoriím.

Divácký sport je výrazem zájmu veřejnosti o sport, sportovní výkony i hodnoty. Bez soutěží a sportovních událostí, zvláště na národní a mezinárodní úrovni, je divácký sport nemyslitelný. Zájem o sport vyplývá z mechanismů bytostného vztahu člověka ke hře. Divák je vtahován do dramatických bojů na sportovištích, identifikuje se s jejich aktéry, prožívá zprostředkovaně totéž, co prožívají sportovci. V tomto směru lze sportovní diváctví přirovnat ke vztahu diváka k hercům na divadelní scéně. Podobnost se však spojuje s jedním podstatným rozdílem. Hra na jevišti má svůj pevný řád s předem známým zakončením. Ve sportovních bojích výsledek není předem znám a je zcela otevřený. Právě tato skutečnost diváka strhává a hloubka jeho prožitků vede někdy až k nepřiměřeným reakcím.

Sportovní diváci se diferencují podle intenzity jejich zájmu na několik skupin. Nejblíže sportovnímu dění jsou diváci, kteří je sledují v hledištích na hřištích, stadionech a v halách. Zprostředkování sportovních bojů televizí je v současnosti nejrozšířenější. Sledování sportu prostřednictvím rozhlasu a tisku poskytuje menší prožitky, neboť se dnes týká spíše jen informací o výsledcích. Nejzajímavější je přirozeně diváctví na sportovištích, a to ze dvou důvodů: je živou součástí aktivního sportovního života a skrývá v sobě anonymitu diváka. Oba důvody jsou příčinami kladných, ale i záporných projevů, které jsou sice známé, ale jen obtížně zvládnutelné v praxi. V některých, často jen obtížně předvídatelných situacích se mohou stát podněty k neadekvátním reakcím.

Sport - součást kultury

Historický pohled na sport i jeho současné postavení naznačují jeho závislost na společnosti a lze vystopovat i úzký vztah sportu ke kultuře. Kultura a sport slouží mnohostrannému obohacení člověka i jeho rozvoji, mohou ovlivnit kvalitu života a smysluplnost jeho prožívání. Sport má blízký vztah k umění, vzdělávání, vědě atd.

Aktivní sport poskytuje mnoho možností výchovného a vzdělávacího působení na člověka ve všech etapách jeho ontogeneze. Rozvoj dítěte od narození až do jeho vstupu do školy probíhá díky různým formám pohybových činností herního typu, jimiž se dítě učí poznávat životní prostředí. Sport vstupuje do školského systému předmětem tělesná výchova, který pro děti a mládež představuje součást povinností "vážného" života. Avšak kromě toho se sport uplatňuje i v mimoškolní činnosti již s konkrétní motivací, sledující přípravu k výkonnostnímu růstu a k prezentaci výkonů v soutěžích. Dobrovolná účast ve sportovním tréninku, která je již součástí

OLYMPISMUS

"nevážného" života, tvoří s předmětem tělesná výchova základ komplexního rozvoje osobnosti sportujícího jedince.

Vztah sportu a umění se traduje již od dob antiky, kdy požadavek dokonalosti a harmonie se hodnotil při soutěžích v tělesných cvičeních a uměleckých disciplínách.

V současné době je spojení sportu s mnoha uměleckými disciplínami zcela přirozené a běžné. Hudba zaznívá při mnoha příležitostech - před soutěžemi, v jejich průběhu, při vyhlášení výsledků apod. Je součástí výkonů sportovců v řadě disciplín – v krasobruslení, moderní gymnastice, aerobiku a dalších. Také výkony sportovců se hodnotí nejen z hlediska dokonalosti a obtížnosti, ale také z hlediska jejich uměleckého ztvárnění a provedení. Vítězové bývají odměňováni uměleckými díly - medailemi, diplomy, poháry apod. Rovněž plakáty, klubové odznaky a vlajky jsou produkty umělecké tvorby. Sportovní zařízení - stadiony, haly i další sportoviště - představují výtvary architektů vysokých uměleckých hodnot. Jde často o zcela originální díla, v nichž se uplatňují práce sochařů, malířů a jiných umělců.

Sport je také častou inspirací pro literární díla, divadelní nebo filmovou produkci. Fotografické umění se soustřeďuje na dramatické momenty sportu. Sportovní soutěže a slavnosti jsou často organizovány význačnými režiséry a choreografy. To vše dokumentuje sepětí sportu a umění, založené na estetickém ideálu krásy. Každý sport, každá disciplína má své specifické pojetí krásy.

Rovněž podíl vědy na rozvoji sportu je nepřehlédnutelný a stále stoupá. Poznatky mnoha vědeckých oborů přispívaly již v minulosti k objasňování základů sportovních činností a významu sportu jako prostředku rozvoje člověka a obohacování života společnosti. Z počátku to byly hlavně vědy biologické a lékařské, později vědy přírodní a společenské, které umožnily vytvořit teoretické základy sportu a sportovního tréninku (vznik kinatropologie, Sportwissenschaft, Sciences of Sport). Do sportu mnohostranně vstoupily i nové technologie, v posledním období také informatika.

Sport a ekonomika

Sport je s ekonomikou propojen mnoha přímými i nepřímými vztahy. Ty působí obousměrně tak, že ekonomika vytváří pro rozvoj sportu příznivé podmínky a sport naopak svým působením na člověka napomáhá rozvoji národního hospodářství.

Pod pojmem ekonomika se skrývá široká paleta činností, jejichž prostřednictvím se mimo jiné zabezpečují i podmínky pro rozvoj všech forem a úrovní sportu. Jde nejen o vnější předpoklady - výstavbu a udržování sportovních zařízení, výrobu náradí a náčiní, obchod či služby, ale také o předpoklady vnitřní, to jest zajišťování procesů výkonostního růstu sportovců odborně kvalifikovanými odborníky.

OLYMPISMUS

Ekonomické řešení sportu se v podmínkách tržní ekonomiky uskutečňuje sdružováním finančních prostředků z nejrůznějších zdrojů. Na zabezpečování sportu se u nás podílí: stát prostředky ze svého rozpočtu, organizace reprezentující občanská sdružení (u nás ČSTV, Sokol, sportovní svazy) a také soukromé zdroje. Sdružování finančních prostředků se děje na všech úrovních (celostátních, regionálních i místních, s ohledem na příslušné podmínky a potřeby).

Sladit zájmy všech účastníků a soustředit úsilí k realizaci nejdůležitějších úkolů je prakticky velmi obtížné. Proto také budování systému ekonomického zabezpečení sportu je u nás, ale i v ostatních zemích, ve stálém vývoji. Systém není stabilizován, a proto je také málo efektivní. Ekonomické zabezpečení sportu se uskutečňuje v řadě oblastí.

Výstavba sportovních objektů a zařízení se koncipuje na všech úrovních podle specifických podmínek a potřeb dané lokality. K nejdůležitějším objektům základního vybavení patří: kompletně vybavené prostory pro veřejně přístupnou rekreační činnost, nejrůznější druhy hřišť, tělocvičny, stadiony, víceúčelové haly, bazény, ale také posilovny, regenerační zázemí, zdravotnická zařízení, sauny apod. Sem patří, ve zdůvodněných případech, i některá specializovaná zařízení jako např. sportoviště pro zimní sporty, vodní sporty, střelectví, golf apod. Při realizaci výstavby je nutno počítat kromě vlastní výstavby také s náklady na údržbu, provoz a využití.

Neméně důležitou oblastí zabezpečení sportu je výroba zařízení pro sportovní objekty a vybavení příslušným náradím a náčiním pro všechny druhy sportu. Náročná je i výroba širokého sortimentu sportovního oblečení podle požadavků sportů, ale i módy.

Zvláštní skupinu představuje výroba suvenýrů a upomínkových předmětů (odznaků, vlajek, diplomů, pohárů, plaket), ale i různých částí oděvů v barvách klubů.

Důležitým článkem mezi výrobou a distribucí představuje obchod se sportovním zbožím. Jeho sortiment je velmi rozsáhlý, uplatňují se i prodejny, specializované na jednotlivé sporty.

Významným projevem tržní ekonomiky je oblast služeb. V zásadě jde o podnikání, jehož obsahem jsou sportovní činnosti poskytované veřejnosti za úplatu. Sem se řadí zejména fitcentra, posilovny, organizované "školy" a kurzy pro děti, mládež i dospělé v jednotlivých sportovních odvětvích, případně služby poskytované individuálně.

Zvláštní postavení v ekonomickém zabezpečení má doprava, zajišťující přesun sportovců k tréninku a soutěžím, do míst tréninkových soustředění a také přeprava diváků (místní i do zahraničí), označovaná někdy zvláštním pojmem jako „sportovní turistika“.

OLYMPISMUS

(Autoři: Miroslav CHOUTKA, Josef DOVALIL, publikace DOVALIL. J. a kol.
Olympismus. Praha: Olympia, 2004)